

บทที่ 4

เปรียบเทียบการกลั่นกรองมูลคดีของไทยกับต่างประเทศ

การดำเนินคดีอาญาเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยที่สำคัญมากที่สุดอันหนึ่ง
รูปแบบของการดำเนินคดีอาญาจึงสัมพันธ์กับแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อย
กล่าวคือ ในประเทศที่มีแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยโดยประชาชนนั้น
รูปแบบการดำเนินคดีอาญาจะเป็น "การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน" (Popular
Prosecution) ข้อนี้จะเห็นได้ชัดที่สุดในประเทศอังกฤษ สำหรับในประเทศที่มีแนวความคิด
ว่ารัฐมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยนั้น รูปแบบการดำเนินคดีอาญาจะเป็น "การ
ดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ" (Public Prosecution) ในประเทศต่าง ๆ ในภาคพื้นยุโรป
ดำเนินคดีอาญาตามหลักนี้

ในประเทศที่ถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนนั้น ประชาชนทุกคนมีสิทธิ
หรืออำนาจฟ้องคดีอาญาได้โดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นผู้ถูกประทุษร้ายโดยตรง จึงเป็นหลัก
ฟ้องคดีโดยประชาชน การกลั่นกรองมูลคดีเบื้องต้นจึงเป็นของตำรวจผู้ฟ้องคดีในฐานะประชาชน
คนหนึ่ง

ในเวลาต่อมาหลังจากที่ได้มีการจัดตั้ง Director of Public
Prosecutions (D.P.P.) ขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1879 อันมีผลให้การฟ้องคดีอาญาของ
ประชาชนในความผิดบางประเภทจะต้องได้รับความยินยอมอนุญาตจาก D.P.P. จึงเกิด
การกลั่นกรองโดย D.P.P. ในคดีบางประเภทขึ้นอีกชั้นหนึ่ง และจะมีการกลั่นกรอง
โดยศาลทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนที่บุคคลใดจะตกเป็นจำเลยในคดีอุกฉกรรจ์

สำหรับการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ในประเทศฝรั่งเศสและเยอรมันนั้น เป็นหน้าที่
ของศาล อัยการ และตำรวจ ที่จะช่วยกันค้นหาความจริงในคดีอาญาทั้งสิ้น การกลั่นกรอง
จึงเกิดขึ้นในชั้นสอบสวน ก่อนที่จะคัดสำเนาฟ้องให้บุคคลใดตกเป็นจำเลย

ในประเทศที่มีการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน คือ ประเทศอังกฤษนั้นไม่มี
อัยการ ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษโดยหลักเป็นเรื่องของประชาชน
หาใช้รัฐไม่ D.P.P. แม้จะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวข้องกับการ
ดำเนินคดีอาญา แต่ก็ไม่ใช่งานอัยการในความหมายของพนักงานอัยการของประเทศ
ในภาคพื้นยุโรป อำนาจหน้าที่ของ D.P.P. คือ การระแวงระวังหรือการควบคุมให้
การดำเนินคดีอาญาเป็นไปโดยเรียบร้อยเท่านั้น กล่าวคือ D.P.P. มีอำนาจหน้าที่ดังนี้¹

1. ดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีอาญาในความผิดที่ประโยชน์สาธารณะ
ในการดำเนินคดีมีอยู่สูงยิ่งที่สมควรต้องกระทำเอง
2. รับช่วงดำเนินคดีอาญาที่ได้มีการฟ้องไว้แล้ว และต่อมาโจทก์ได้ถอนฟ้องคดี
นั้นเสีย
3. ให้การสนับสนุนแก่ตำรวจและเอกชนในการดำเนินคดีอาญา และ
4. ให้ความเห็นชอบแก่ประชาชนผู้ประสงค์จะฟ้องคดีอาญาในความผิดอาญาบางฐาน

แต่สำหรับในประเทศในภาคพื้นยุโรป ซึ่งมีการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้น มีพนักงาน
อัยการเป็นเจ้าพนักงานหลักของรัฐทำหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้อง โดยที่
ตามระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยก็มีพนักงานอัยการเป็นเจ้าพนักงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการ
สั่งคดีและฟ้องคดีอาญาต่อศาล จึงเห็นได้ว่าการฟ้องคดีอาญาของเราในพื้นฐานตรงกับวิธีพิจารณา
ความอาญาของประเทศในภาคพื้นยุโรป หากจะมีความแตกต่างกันบ้างก็คงจะตรงที่ในการดำเนิน
คดีอาญาของประเทศในภาคพื้นยุโรปนั้น พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่เริ่มดำเนินคดีอาญาเองได้
หรือมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาได้ แต่ในการดำเนินคดีอาญาในประเทศเราพนักงานสอบสวนซึ่ง
เป็นเจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการเริ่มดำเนินคดีอาญาหรือสอบสวนคดีอาญา

¹ กลิต ฌ นคร, "วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่
ตรงกัน," วารสารนิติศาสตร์ธรรมศาสตร์ 15 (กันยายน 2528), หน้า 12 - 13.

แต่การดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนนั้น ก็ต้องถือว่าเป็นการดำเนินคดีอาญาเพื่อพนักงานอัยการในการสั่งคดี เพราะพนักงานสอบสวนทำการสอบสวน หรือรวบรวมพยานหลักฐานแล้วทำความเห็นควรฟ้องหรือไม่ควรฟ้องมายังพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาสั่ง (มีเงื่อนไขรองรับกันอยู่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120)

กระบวนการยุติธรรมแต่ละขั้นตอน แยกออกจากกันโดยเด็ดขาด ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะต้องมีบทบัญญัติให้องค์กรฝ่ายต่าง ๆ ดำเนินงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่เริ่มแรกโดยเฉพาะองคกรฝ่ายตำรวจและฝ่ายอัยการ ทั้งนี้ให้บรรลุเป้าหมายสำคัญของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ "นำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษและคุ้มครองผู้บริโภค" ดังเช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน และสหรัฐอเมริกา กรีซ ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย ฯลฯ แต่ของไทยนี้ระบบการสอบสวนที่แยกขั้นตอนการสอบสวนคดีโดยตำรวจและการฟ้องร้องคดีโดยอัยการเป็นอิสระจากกันค่อนข้างเด็ดขาด กล่าวคือ อัยการไม่มีอำนาจควบคุมการสอบสวนของตำรวจอย่างแท้จริง จึงมีหน้าที่เป็นเพียงผู้กลั่นกรองการสอบสวนเท่านั้น¹

การฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 ได้วางบทบัญญัติห้ามมิให้พนักงานอัยการฟ้องคดีโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน จึงมีการสอบสวนเป็นหัวใจของกระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกับในทวีปยุโรป ในขั้นสอบสวนก็ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในกระบวนการยุติธรรม และเป็นขั้นตอนที่จะนำไปสู่การตัดสินความผิดในกระบวนการพิจารณาต่อไป แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ในระยะแรกของกระบวนการยุติธรรมของไทยและในยุโรป สิทธิของผู้ต้องหาไม่น้อยมาก² ถ้าเทียบกับในสหรัฐอเมริกา

¹ สุจินต์ ทิมสุวรรณ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

² ประธาน วัฒนวาณิชย์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 153.

ปัญหาการรวบรวมพยานหลักฐาน

การสอบสวนของพนักงานสอบสวนของไทยนี้ก็คือ การตรวจสอบว่าความจริงในเรื่องนั้นเป็นอย่างไร เหตุนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 จึงบัญญัติว่า "ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกล่ามทา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด" และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเพื่อทราบถึงความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชิตของผู้ต้องหาซึ่งแสดงว่าพนักงานสอบสวนต้องรวบรวมหลักฐานทั้งที่เป็นผลร้ายและผลดีแก่ผู้ต้องหา รวมทั้งข้อเท็จจริงอื่น ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ในการดำเนินคดีต่อไปของพนักงานอัยการโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ต้องรวบรวมข้อเท็จจริงที่พนักงานอัยการสามารถอาจใช้ประกอบดุลพินิจในการสั่งคดี รวมตลอดถึงการที่พนักงานอัยการจะสามารถอาจใช้แถลงต่อศาลเพื่อประกอบการพิจารณาของศาลในการที่จะลงโทษจำเลยได้อย่างเหมาะสมกับความผิดที่จำเลยกระทำ ในส่วนของพนักงานอัยการนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 กับบัญญัติให้อำนาจพนักงานอัยการที่จะสั่งสอบสวนเพิ่มเติมหรือสั่งให้พนักงานสอบสวนส่งพยานมาให้ซักถามเพื่อส่งต่อไปได้ บทบัญญัติที่เกี่ยวกับพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการดังกล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่าเจ้าพนักงานของรัฐทั้งสองจะต้องดำเนินคดีด้วยความรอบคอบและเที่ยงธรรม กล่าวคือ จะต้องมีความเป็นกลาง (objectivity) อย่างแท้จริงนั่นเอง และในการดำเนินคดีอาญาในศาลของพนักงานอัยการนั้น พนักงานอัยการจะต้องคงความเป็นกลางของตนไว้เสมอ พนักงานอัยการจะเป็นคู่ความในเนื้อหาไม่ได้¹ เหตุนี้พนักงานอัยการจึงมีอำนาจและหน้าที่ที่จะกระทำเพื่อประโยชน์แก่จำเลย² อย่างไรก็ตามแม้ตามกฎหมายพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการจะต้องเป็น

¹ คณิศ วนนคร, "กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา," จักรวาลปิ่น, ฉบับที่ 88, หน้า 33.

² คำพิพากษามีภาที่ 3436/2525 อัยการนิเทศ เล่ม 45, 3(2526), หน้า 424.

เจ้าพนักงานของรัฐที่มีความเป็นกลาง ในการดำเนินคดีอาญาตั้งกล่าวมาแล้ว แต่ในทางปฏิบัตินี้รัฐถือว่ากรมตำรวจเข้าใจบทบาทของพนักงานสอบสวนแตกต่างกันไปจากที่กล่าวมานี้ กล่าวคือ กรมตำรวจเข้าใจว่าพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ต้องหาเท่านั้น ส่วนพยานหลักฐานที่เป็นคุณกับผู้ต้องหาและอื่น ๆ ที่กรมตำรวจไม่สนใจที่จะให้พนักงานสอบสวนรวบรวม¹ ในด้านกรมอัยการก็จะยังไม่มั่นใจในบทบาทของพนักงานอัยการ² แม้ศาลฎีกาจะได้ออมรับว่าพนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ที่จะกระทำการในคดีเพื่อประโยชน์ของจำเลยตั้งกล่าวมาแล้ว

ในประเทศภาคพื้นยุโรปอัยการและตำรวจมีความเป็นกลาง (objectivity) อย่างแท้จริง กล่าวคือ อัยการและตำรวจมีหน้าที่ค้นหาความจริงแท้ของเรื่องหรือความจริงในเนื้อหา ทั้งนี้โดยไม่ผูกมัดกับคำร้องคำขอของผู้ใดทั้งสิ้น และโดยเฉพาะในเยอรมันนั้นถึงกับมีการกล่าวกันว่า "อัยการเยอรมันเป็นเจ้าหน้าที่ยุติธรรมที่มีความเป็นภาวะวิสัยที่สุดในโลก"³

ถ้าพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของหลายประเทศจะเห็นได้ว่าบัญญัติวัตถุประสงค์ของเรื่องการสอบสวนไว้ชัดเจนกว่าของไทย (มาตรา 131) มาก เช่นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของสวีเดน มาตรา 4 บัญญัติว่า

"ในการสอบสวนจะต้องไม่คำนึงถึงพฤติการณ์ซึ่งเป็นผลร้ายต่อผู้ต้องหาเท่านั้น แต่ยังคงคำนึงถึงพฤติการณ์ซึ่งเป็นคุณแก่ผู้ต้องหาอีกด้วย

จะต้องติดตามพิสูจน์สิ่งซึ่ง เป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหาด้วยการสอบสวนควรจะได้กระทำในประการที่ว่า ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดต้องสงสัยโดยไม่จำเป็น หรือต้องเสียค่าใช้จ่ายโดยไม่จำเป็น

¹ ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 254.

² หนังสือเวียนของกรมอัยการ ที่ มท.1004/ว.72 ลงวันที่ 30 กันยายน 2525, อัยการนิเทศ, เล่ม 45,3(2525), หน้า 420.

³ คณิต ฦ นตร, "วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน," หน้า 7.

การสอบสวนจะต้องกระทำโดยรวดเร็วเท่าที่จะเป็นไปได้โดยพฤติการณ์ ถ้าปรากฏว่าไม่ควรจะดำเนินการสอบสวนต่อไปให้ยุติการนั้นเสีย"

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจีน มาตรา 2 บัญญัติว่า "เจ้าพนักงานซึ่งดำเนินการสอบสวนการพิจารณาความอาญาจะต้องให้ความสนใจเท่าเทียมกันแก่พฤติการณ์ที่เป็นคุณและไม่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหา

ผู้ต้องหาอาจจะร้องขอเจ้าพนักงานตามที่บัญญัติไว้ในวรรคก่อนที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหาเช่นกัน"

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญารัสเซีย มาตรา 2 บัญญัติว่า "จุดประสงค์ของวิธีการพิจารณาความอาญาของโซเวียตคือ การเปิดเผยการกระทำผิดโดยรวดเร็วและสมบูรณ์ การจับกุมผู้กระทำผิดและการประกันการใช้กฎหมายที่ถูกต้องเพื่อว่าทุกคนที่กระทำผิดจะถูกลงโทษที่ยุติธรรม และไม่มีผู้ใดสักคนเดียวที่ไม่ได้กระทำผิดจะต้องถูกนำตัวมาให้รับผิดทางอาญาและถูกพิพากษาลงโทษ"

ปัญหาพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

หลักการที่ห้ามมิให้เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่สอบสวนคืออาญากระทำการใด ๆ ใด ๆ โดยทางตรง หรือโดยทางอ้อมอันจะเป็นการบีบบังคับให้ผู้ต้องหาจำต้องให้การออกมาโดยปราศจากความสมัครใจของตนเอง เป็นหลักการสำคัญที่สุดประการหนึ่งของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของนานาอารยประเทศ กฎหมายของประเทศต่าง ๆ จึงได้ยอมรับหลักการนี้ไว้อย่างแน่นแฟ้นรวมทั้งในประเทศไทยตาม มาตรา 135 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งบัญญัติไว้ว่า "ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำ หรือจัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการล่อลวง หรือขู่เข็ญ หรือให้สัญญากับผู้ต้องหา เพื่อจูงใจให้เขาให้การใด ๆ ในเรื่องที่ต้องหาหนั้น" ผลของการฝ่าฝืนข้อห้ามตามมาตรา 135 คือ การไม่ยอมรับฟังคำให้การของผู้ต้องหาที่ได้มาโดยมิชอบ ตามมาตรา 226 ซึ่งบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องไว้ว่า ". . . พยานบุคคลซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีผิด หรือบริสุทธิ์ให้อ้างเป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้อง

เป็นพยานชนิดที่มีได้เกิดขึ้นจากการจงใจ มีคำพยานสัญญา ชูเชื้อ หลอกลวง หรือโดยมิชอบประการอื่น . . ." กล่าวคือ ไม่รับฟังเฉพาะคำให้การของผู้ต้องหาที่จะยืนยันเชื่อว่ากระทำผิด แต่ไม่รวมถึงพยานหลักฐานอื่นที่สอบสวนชอบ

ในสหรัฐอเมริกาที่มีการคุ้มครองเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้มากกว่าของไทย ดังรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 5 ซึ่งบัญญัติไว้ดังนี้ "บุคคลไม้อาจที่จะถูกบังคับให้เป็นพยานอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองในคดีอาญา" ¹

ดังนั้นแม้ว่าด้วยคำที่ผู้ต้องหาออกมาโดยไม่สมัครใจนั้น อาจจะน่าเชื่อถือได้ หากมีพยานวัตถุ หรือพยานเอกสาร หรือพยานบุคคลอื่น ๆ มาประกอบก็ตาม ด้วยคำนั้น ๆ ก็ไม่ควรที่จะให้รับฟังอยู่นั้นเอง ดังเหตุผลที่ศาลฎีกาอเมริกาเคยกล่าวไว้ในคดีหนึ่งว่า "กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเราเป็นระบบกล่าวหา ซึ่งรัฐจะต้องพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาโดยพยานหลักฐานจากแหล่งอื่น ๆ มิใช่การบังคับเอาจากปากของจำเลยเอง" (Rogers V. Richmond, 365 U.S. 534, 541 (1961))

ผู้พิพากษาแช็ฟเฟอร์ (Schaefer) แห่งศาลฎีกาของรัฐอินเดียน่าก็ได้เคยกล่าวไว้ครั้งหนึ่งว่า "สังคมของเราได้ตั้งเจตน์จำนงไว้แล้วว่า จะไม่ยอมรับฟังคำรับสารภาพที่ได้มาโดยไม่ชอบธรรมแม้ว่าจะน่าเชื่อถือได้ก็ตาม เพราะถ้ายอมให้รับฟังก็เสมือนหนึ่งเป็นการเห็นชอบให้เจ้าพนักงานตำรวจกระทำการอันมิชอบต่อประชาชนโดยทั่ว ๆ ไป ที่ตกเป็นผู้ต้องหา ซึ่งอาจจะเป็นผู้ผิด หรือผู้บริสุทธิ์ก็ได้" (Schaefer, The Suspect and society 11 (1967)) ²

¹ ข้อความภาษาอังกฤษมีดังนี้ "(No person . . . Shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself . . .)".

² เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, "การควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวน," วารสารนิติศาสตร์ธรรมศาสตร์, 9 (ตุลาคม - ธันวาคม 2520), หน้า 44.

หลักการทั่วไปในการควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับเรื่องนี้ในแต่ละประเทศก็มีมากน้อยแตกต่างกันไปสรุปได้ดังนี้คือ

1. การควบคุมโดยการจำกัดระยะเวลาของการควบคุมตัวในระหว่างสอบสวน
 2. การควบคุมโดยบุคคลภายนอก
 3. การควบคุมโดยให้มีการพำนักที่กึ่งของการสอบสวนอย่างถูกต้อง
1. การควบคุมโดยการจำกัดระยะเวลาของการควบคุมตัวในระหว่างสอบสวน

หากการควบคุมตัวของผู้ต้องหาโดยเจ้าพนักงานตำรวจ หลังจากถูกจับกุมมีระยะเวลายาวนานเกินไปอาจจะเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าพนักงานผู้ควบคุมกระทำการอันมิชอบต่าง ๆ แก่ผู้ต้องหาได้มากขึ้นด้วยเหตุนี้โดยหลักแล้วจะต้องมีการจำกัดให้ระยะเวลาของการควบคุมตัวผู้ต้องหาสั้นลง เช่น ในประเทศอังกฤษ อเมริกา

2. การควบคุมโดยบุคคลภายนอก

2.1 หมายความ

การที่หมายความสามารถติดต่อกับผู้ต้องหาได้ตั้งแต่ต้น อาจมีผลเป็นการยับยั้งเจ้าพนักงานมิให้กระทำการอันมิชอบต่อผู้ต้องหาได้อยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่หมายความสามารถอยู่ร่วมกับผู้ต้องหาได้ในขณะที่ผู้ต้องหาถูกสอบสวน ทั้งนี้เพราะเจ้าพนักงานตำรวจคงไม่กล้ากระทำการอันไม่ถูกต้องใด ๆ ต่อหน้าหมายความ เพราะอย่างน้อยที่สุดหมายความอาจนำความไปเผยแพร่ต่อศาลเพื่อขอให้ศาลถือว่าการสอบสวนนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย และไม่ได้รับฟังพยานหลักฐานใด ๆ ที่ได้มาเนื่องจากกระทำการอันมิชอบนั้น ๆ ก็ได้ เช่น ไทย (ตามมาตรา 7 ทวิ (1) ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) และสหรัฐอเมริกา (ตาม Miranda V. Arizona)

2.2 ญาติมิตรของผู้ต้องหา

การที่กฎหมายให้สิทธิผู้ต้องหาที่จะติดต่อกับญาติมิตรของตนได้นี้ อาจมีผลเป็นการยับยั้งมิให้พนักงานสอบสวนกระทำการอันมิชอบใด ๆ ต่อผู้ต้องหาได้ เพราะพนักงานสอบสวนจะต้องตระหนักว่าการกระทำอันมิชอบต่าง ๆ มีโอกาสที่จะถูกเปิดเผยให้บุคคลภายนอกทราบได้โดยทันที เช่น สหรัฐอเมริกา (Miranda V. Arizona) และไทย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7 ทวิ (2))

2.3 อัยการ

การที่อัยการสามารถร่วมอยู่ในการสอบสวนได้ อาจมีผลเป็นการยับยั้งการสอบสวนอันมิชอบของเจ้าพนักงานตำรวจได้เป็นอย่างมาก เพราะเจ้าพนักงานตำรวจจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่าผู้เฝ้าอำนาจสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีนั้นคือ อัยการ ซึ่งอัยการก็อาจจะสั่งไม่ฟ้องคดีใด ๆ ก็ได้ ถ้าเห็นว่าคำรับสารภาพของคดีนั้น ๆ เป็นผลมาจากการสอบสวนที่ไม่ถูกต้อง เช่น สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส เยอรมัน

2.4 ศาล

บทบาทของศาลในการควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวน มีดังนี้

2.4.1 การเตือนผู้ต้องหาให้ทราบถึงสิทธิที่จะไม่ให้การ

อันที่จริง ผู้ต้องหาจะต้องได้รับการเตือนดังกล่าวมาแล้วโดยเจ้าพนักงานตำรวจ ในขณะที่ผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวอยู่ที่สถานีตำรวจ แต่การที่ผู้ต้องหาได้รับคำเตือนจากศาลอีกครั้งหนึ่งนั้น คงจะทำให้ผู้ต้องหารู้และเข้าใจสิทธิของตนได้ดียิ่งขึ้น อันอาจจะทำให้ผู้ต้องหาสามารถใช้สิทธินี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อถูกสอบสวนอีกโดยเจ้าพนักงานตำรวจ

มีxonาสั่งเกตว้า ในสหรัฐอเมริกาศาลมีบทบาทแต่เพียงเตือนผู้ต้องหาให้รู้ถึงสิทธิของตนเท่านั้น ศาลไม่มีอำนาจดำเนินการสอบสวนผู้ต้องหาด้วยตนเองดัง เช่น เจ้าพนักงานตำรวจ อันที่จริงก็ได้เคยมีผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายหลายคนในสหรัฐอเมริกาเสนอแนะให้ผู้พิพากษาทำการ

สอบสวนผู้ต้องหาได้เหมือนดัง "ผู้พิพากษาสอบสวน" (investigating, magistrate หรือ judge instruction) ของฝรั่งเศส หรือมีเจตนาให้เจ้าพนักงานตำรวจทำการสอบสวนผู้ต้องหาได้เฉพาะต่อหน้าผู้พิพากษาเท่านั้น¹

2.4.2 การไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาจากการสอบสวนที่มีชอบด้วยกฎหมาย

การที่ศาลไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาจากการสอบสวนที่มีชอบด้วยกฎหมาย อาจมีผลอันสำคัญยิ่งในแง่ของการยับยั้งมิให้เจ้าพนักงานตำรวจกระทำการอันไม่ชอบธรรมต่อผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมตัวอยู่ ทั้งนี้เพราะเท่ากับว่าเจ้าพนักงานตำรวจจะไม่ได้รับผลตอบแทนใด ๆ จากการกระทำนั้นเลย การสอบสวนที่กระทำไปก็ถือว่าเป็นการเสียเปล่า พยานหลักฐานทุกชิ้นที่ได้มาโดยหลักทั่วไปแล้วจะนำมาใช้แก่จำเลยในศาลมิได้

การสอบสวนที่มีชอบนั้นมีหลายกรณีด้วยกัน คือ

ก. การสอบสวนถือว่ามิชอบเพราะลักษณะของการสอบสวน หรือสภาพแวดล้อม การสอบสวนนั่นเอง

หากพนักงานสอบสวนใช้กำลังบังคับหรือข่มขู่ผู้ต้องหา หลอกลวงผู้ต้องหา หรือให้สัญญาอย่างหนึ่งอย่างใดกับผู้ต้องหา และโดยผลแห่งการนั้นผู้ต้องหาให้การอย่างใด ๆ ออกมา คำให้การนั้นจะใช้รับฟังไม่ได้ เช่น ไทย สหรัฐอเมริกา เยอรมัน

นอกจากนี้ยังมีกรณีอื่น ๆ อีกที่อาจจะมีผลทำให้คำให้การของผู้ต้องหารับฟังไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่ไม่มีการกระทำอันมิชอบดังกล่าวข้างต้นเลยก็ตาม เช่น การสอบสวนผู้ต้องหาที่กำลังเจ็บไข้มิสบาย หรืออายุอ่อนเกินไป หรือความรู้สู้กับผิดชอบน้อยกว่าคนปกติธรรมดา

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 52.

เหตุผลที่ไม่ยอมรับฟังคำให้การที่ได้มาในกรณีดังกล่าว เพราะถือว่าได้มาโดยผู้ให้ไม่สมัครใจ (involuntary) ซึ่งกฎหมายในเรื่องพยานหลักฐานมีหลักที่ยึดถือกันมาตั้งแต่เริ่มว่า คำให้การที่ได้มาโดยปราศจากความสมัครใจนั้น จะใช้รับฟัง เป็นพยานหลักฐานมิได้

ข. การสอบสวนถือว่ามิชอบเพราะกระทำไปในช่วงที่ไม่มีได้มีการปฏิบัติตามบทบัญญัติเฉพาะเรื่อง

1. กรณีที่ไม่ให้นำตัวผู้ต้องหาไปยังศาล โดยทันที

บทบัญญัติที่ระบุให้มีการนำตัวผู้ต้องหาไปยังศาล "โดยไม่ชักช้า" หรือ "ภายใน 24 ชั่วโมง" หรือ "ภายใน 48 ชั่วโมง" นั้นมีความมุ่งหมายอันสำคัญที่จะจำกัดระยะเวลาของการควบคุมผู้ต้องหาหลังถูกจับกุมให้น้อยลง ทั้งนี้เพื่อจะเป็นการป้องกันมิให้เจ้าพนักงานตำรวจกระทำการใด ๆ อันมิชอบต่อผู้ต้องหาตามอำเภอใจอย่างไม่มีขอบเขต ด้วยเหตุนี้ หากเจ้าพนักงานตำรวจไม่ยอมปฏิบัติตามบทบัญญัติดังกล่าว แต่กลับควบคุมตัวผู้ต้องหานานเกินควรศาลอาจจะลงโทษเจ้าพนักงานตำรวจ ด้วยการไม่ยอมรับฟังถ้อยคำใด ๆ ที่ได้มาภายหลังจากที่ผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวไว้นานเกินควรก็ได้ ทั้งนี้โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าในระหว่างนั้นจะมีการใช้กำลังบังคับข่มขู่ หลอกลวง หรือให้สัญญาแก่ผู้ต้องหา หรือผู้ต้องหาจะมีสภาพจิตใจหรือร่างกายผิดปกติ หรือไม่อย่างไรก็ตาม กล่าวคือ แม้คำรับสารภาพนั้นตามความเป็นจริงจะถือว่าจะใช้รับฟัง เป็นพยานหลักฐานไม่ได้ตายตัวลงไปทีเดียว หากว่าคำรับสารภาพนั้นได้มาภายหลังจากระยะเวลาที่ผู้ต้องหาควรถูกนำตัวไปยังศาลได้แล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา

2. กรณีที่ไม่ยอมให้ผู้ต้องหาใช้สิทธิบางอย่าง

ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า ในหลายประเทศมีบทบัญญัติอนุญาตให้ผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมใช้โทรศัพท์ติดต่อกับญาติมิตรหรือทนายความได้ เนื่องจากการติดต่อระหว่างผู้ต้องหากับบุคคลภายนอกนั้นอาจจะมีผลเป็นการควบคุมอำนาจของพนักงานสอบสวนได้อย่างมากดังที่ได้กล่าวมาแล้ว การไม่ยินยอมให้ผู้ต้องหาใช้สิทธิดังกล่าว จึงจะต้องมีบทบัญญัติลงโทษไว้ในแ

ของการไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานนั้นจึงใช้มาตรการไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาภายหลังจากการที่ผู้ต้องหาถูกปฏิเสธไม่ยินยอมให้ใช้สิทธิดังกล่าว

3. กรณีไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของ Miranda¹ ในสหรัฐอเมริกา

คำเตือน 4 ข้อ ซึ่งพนักงานสอบสวนจะต้องให้แก่ผู้ต้องหา ก่อนเริ่มทำการสอบสวน มีความมุ่งหมายที่จะกระตุ้นเตือนให้ผู้ต้องหาได้ตระหนักถึงสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะไม่ให้การใด ๆ เลยก็ได้ รวมทั้งเป็นการเตือนให้ผู้ต้องหาได้ทราบถึงผลเสียของการกล่าวถ้อยคำอย่างใดออกมาและเป็นการเตือนให้ทราบอีกด้วยว่า ผู้ต้องหาจะมีสิทธิที่จะให้ทนายความของตน หรือทนายความที่ทางการจัดหาให้มารวมคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่จะไม่ให้การใด ๆ ในระยะเวลาใด ๆ ในระหว่างการสอบสวนด้วย

ด้วยเหตุนี้หากพนักงานสอบสวนไม่เตือน หรือเตือนแต่เพียงบางข้อและผู้ต้องหาให้การรับสารภาพออกมาจะมีผลทำให้คำรับสารภาพนั้นใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันแก่ผู้ต้องหาไม่ได้ และจะถือว่าผู้ต้องหาสละสิทธิก็ได้ เพราะหากไม่แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิต่าง ๆ ที่ตนมีอยู่อย่างถูกต้องแล้วผู้ต้องหา ก็ไม่มีโอกาสที่จะสละสิทธินั้น ๆ ได้เลย

¹ คดี Miranda V. Arizona ซึ่งเป็นคดีที่สำคัญมากในทางกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของสหรัฐอเมริกา และซึ่งเรียกกันอย่างไม่เคยชินว่า คดี Miranda มีคำเตือน 4 ข้อ ที่พนักงานสอบสวนจะต้องให้แก่ผู้ต้องหา ก่อนเริ่มการสอบสวน

1. ผู้ต้องหาจะมีสิทธิที่จะไม่ให้การใด ๆ เลยก็ได้
2. ถ้อยคำที่ผู้ต้องหา กล่าวออกมาอาจใช้เป็นพยานยืนยันแก่ผู้ต้องหาในชั้นศาลได้
3. ผู้ต้องหาจะมีสิทธิที่จะมีทนายความอยู่รวมด้วยในระหว่างการสอบสวน
4. หากผู้ต้องหาไม่สามารถจัดหาทนายความได้เอง จะมีการแต่งตั้งทนายความให้แก่ผู้ต้องหา ก่อนเริ่มการสอบสวน ถ้าผู้ต้องหาไม่มีความประสงค์เช่นนั้น

ศาลจะต้องไม่รับฟังคำรับสารภาพที่ได้มาทุกกรณีที่พนักงานสอบสวนมิได้ให้คำเตือน
ทั้ง 4 ข้อ อย่างถูกต้องครบถ้วน โดยไม่ต้องคำนึงว่าตามข้อเท็จจริง คำรับสารภาพนั้น
จะได้อามาโดยสมัครใจหรือไม่ก็ตาม เหตุที่ต้องมีหลักการไม่ยอมรับฟังอย่างตายตัวเช่นนี้ก็เพราะ
มิฉะนั้นแล้วพนักงานสอบสวนคงไม่เต็มใจที่จะให้คำเตือนซึ่งถูกต้องครบถ้วนแต่อย่างใด

3. การควบคุมโดยให้ มีการทำบันทึกของการสอบสวนอย่างถูกต้อง

ในฝรั่งเศสและเยอรมันนั้นกำหนดให้การสอบสวนบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวอยู่ที่สถานีตำรวจนั้นยากที่
บุคคลภายนอกจะล่วงรู้ได้ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ฝ่ายพนักงานสอบสวนก็ต้องอ้างว่าตนได้ทำ
การสอบสวนอย่างถูกต้องแล้ว เช่น ไม่มีการใช้กำลังบังคับ หมู่อ หลอกหลวง หรือให้
สัญญาแต่อย่างใด และได้มีการให้คำเตือนอย่างถูกต้องครบถ้วนทุกประการแล้ว ฝ่ายผู้ต้องหา
ก็ต้องโต้แย้งว่า พนักงานสอบสวนให้คำเตือนอย่างไม่ถูกต้องครบถ้วน หรือแม้ว่าคำเตือน
จะสมบูรณ์ แต่พนักงานสอบสวนก็บังคับ ขู่เข็ญ หลอกหลวง หรือให้สัญญาแก่ผู้ต้องหาให้ยอม
สละสิทธิที่จะไม่ให้การ การสละสิทธิจึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย

เพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างสองฝ่าย ได้มีการเสนอแนะให้มีการบังคับให้พนักงาน
สอบสวนบันทึกเหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำเตือน
ต่าง ๆ ของพนักงานสอบสวนซึ่งกฎหมายบังคับว่าจะต้องให้แกผู้ต้องหา ก่อนเริ่มต้นทำการสอบ
สวน¹ หรือบันทึกทั้งเสียงและภาพในระหว่างการสอบสวนไว้ทั้งหมด

¹ The American Law Institute ซึ่งเป็นสถาบันที่รวบรวมผู้ที่เชี่ยวชาญกฎหมาย
สาขาต่าง ๆ มารวมกันร่าง "แบบฉบับ" (model) ของกฎหมายแต่ละประเภทได้ร่าง
A Model Code of Pre - Arraignment Procedure ซึ่งเป็น "แบบฉบับ" ของ
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในขั้นตอนก่อนฟ้องคดี (pre - trial) ทั้งหมดขึ้นไว้
Model ฉบับนี้ได้เสนอแนะว่า การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น จะต้องรวมเหตุการณ์
ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในระหว่างการสอบสวน

การที่บังคับให้มีการบันทึกดังกล่าวอาจจะมีผลทำให้พนักงานสอบสวน ละเว้นการกระทำที่ไม่สมควรลงได้บ้าง เพราะการกระทำนั้น ๆ ย่อมมีโอกาสที่จะถูกเปิดเผยให้บุคคลภายนอกทราบได้โดยง่ายขึ้น

อย่างไรก็ดี ตัวบทกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียวแม้จะมีบทบัญญัติควบคุมอำนาจสอบสวนอย่างถี่ถ้วนเพียงใดก็ตาม คงไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้อย่างได้ผลเต็มที่นักโดยทันที ทางฝ่ายตำรวจผู้มีอำนาจสอบสวนจะต้องพร้อมที่จะยอมเปลี่ยนทัศนคติเสียใหม่ด้วย โดยจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่าผู้ต้องหาที่อยู่ในความควบคุมของตนและที่กำลังถูกสอบสวนอยู่นั้นอาจเป็นผู้บริสุทธิ์มิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดที่ถูกกล่าวหาก็ได้ หรือถึงแม้ว่าพนักงานสอบสวนจะปักใจเชื่อมั่นว่าผู้ต้องหานั้นเป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริง พนักงานสอบสวนก็หาไม่อำนาจใด ๆ ที่จะกระทำการอันมิชอบด้วยกฎหมาย เพื่อให้เขารับสารภาพหรือให้อภัยคำใด ๆ ตามที่ตนต้องการไม่

ปัญหาการสังคดีของพนักงานอัยการ ในการพิจารณาสำนวนคดีที่พนักงานสอบสวนส่งมา หรือในการฟ้องร้องผู้กระทำผิดในฐานะเป็นผู้แทนของสังคม อัยการจึงต้องพิจารณาถึงความยุติธรรมและประโยชน์ของสังคมเป็นใหญ่ ถ้าเห็นว่าผู้ที่ถูกจับหรือถูกฟ้องเป็นผู้บริสุทธิ์จริงแล้ว ก็ควรจะดำเนินการให้เขาได้รับความเป็นธรรมตามที่เขาสมควรจะได้รับ แต่ถ้าข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานบ่งชี้ว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริง ก็จะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนในการฟ้องร้องเป็นอย่างที่สุจริตตามที่ตนสามารถ เพื่อให้ผู้นั้นได้รับการแก้ไขความประพฤติ (Treatment) โดยสังคมตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้ต่อไป ถ้าอัยการปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยไม่สุจริตหรือขาดความเที่ยงธรรมแล้ว ความเสียหายก็จะเกิดขึ้นแก่สังคมไม่น้อยกว่าที่โลกอื่น ๆ แห่งกระบวนการยุติธรรมจะกอบขึ้นได้ เช่นเดียวกันอัยการบางคนขาดความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบของตนต่อสังคมปฏิบัติหน้าที่โดยขาดความสุจริตและเที่ยงธรรม มุ่งหน้าแต่จะหวังผลในด้านกระชกคดีแต่เพียงอย่างเดียว คดีบางคดีแม้ว่าจะมีหลักฐานผูกมัดผู้ต้องหาพอสมควร แต่เห็นว่าถ้าฟ้องไปแล้วศาลอาจยกฟ้องได้ ก็เลยสั่งไม่ฟ้องเสียเลย แทนที่จะให้สอบสวนเพิ่มเติมก็มี ในบางคดีหลักฐานไม่แน่นชัดนัก แต่เป็นคดีที่ร้ายแรงหรืออยู่ในความสนใจของประชาชน ถ้าเห็นว่าหากฟ้องไปแล้วศาลอาจยกฟ้อง แต่จะไม่ฟ้องก็ไม่ได้เพราะประชาชนสนใจ การที่จะถือ

เอาเรื่องแพชชั่นเป็นใหญ่โดยไม่คำนึงถึงความยุติธรรมก็เป็นสิ่งที่ไม่ถูก บางครั้งคนที่ไม่มี
ความผิดหรือถูกใส่ความ ก็อาจตกเป็นจำเลยและต้องได้รับโทษ

การสังคดีของพนักงานอัยการนั้นจำเป็นต้องอาศัยสำนวนการสอบสวนเป็นหลัก
เกือบทุกประเทศจึงได้ให้อำนาจพนักงานอัยการในการควบคุมการสอบสวนของตำรวจเพื่อ
ให้ได้พยานหลักฐานจากการสอบสวนของตำรวจที่ดี และถูกต้องตามนโยบายป้องกันอาชญากรรม
ด้วย และเพื่อปรับปรุงการเตรียมคดีให้ดีขึ้น ว่ากันโดยเหตุผลแล้วก็ต้องยอมรับว่าการฟ้องคดี
ให้ได้ผลดีนั้น ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับว่ามีพยานหลักฐานแน่นหนาและการเตรียมคดีอย่างดี เนื่องจาก
การสอบสวนเป็นวิถีทางในการรวบรวมพยานหลักฐานจึงให้พนักงานอัยการเข้ามามีส่วนร่วมใน
กระบวนการสอบสวนด้วย ดังในประเทศฝรั่งเศส, เยอรมัน และสหรัฐอเมริกา

ในประเทศเยอรมันนั้นอัยการมีอำนาจสอบสวนก็จริงแต่ในทางปฏิบัติแล้วพนักงาน
อัยการจะไม่ตกลงไปสอบสวนด้วยตนเอง เนื่องจากพนักงานอัยการมีเป็นจำนวนน้อย การสอบ
สวนจึงเป็นของตำรวจจนเสร็จสิ้นแล้วส่งมาให้พนักงานอัยการพิจารณาสังคดี อำนาจสอบสวน
ของพนักงานอัยการจึงเป็นมาตรการควบคุมไม่ให้พนักงานตำรวจใช้อำนาจโดยมิชอบ เพราะ
พนักงานอัยการจะเข้ามาสอบสวนคดีใดเมื่อใดก็ได้

แต่ในประเทศไทยนั้นพนักงานอัยการไม่มีอำนาจควบคุมการสอบสวนของตำรวจ
ดังเช่นในต่างประเทศส่วนใหญ่

ดังนั้นจึงมีข้อคิดที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งก็คือ ความศรัทธาของประชาชนต่อความ
บริสุทธิ์ของความยุติธรรมของพนักงานอัยการเองในการกลั่นกรองมูลคดี トラบไตที่อัยการ
ไทยยังสร้างศรัทธาดังกล่าวจากประชาชนไม่ได้ก็ยอมจะลำบากอย่างยิ่งที่จะเข้ามาควบคุม
การสอบสวนของพนักงานสอบสวนหรือตำรวจ

การฟ้องคดีโดยราษฎรผู้เสียหาย

การฟ้องคดีของไทยนั้น ราษฎรผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีได้ในทุกคดีที่ตนเป็นผู้เสียหาย โดยพยานและนิตินัย เพื่อเป็นการควบคุมการฟ้องคดีโดยรัฐ กล่าวคือ ถ้าพนักงานอัยการไม่ฟ้อง ผู้เสียหายก็ฟ้องคดีนั้นได้ และในคดีความผิดต่อส่วนตัวนั้น ผู้เสียหายอาจไม่ร้องทุกข์ แต่ฟ้องคดีเอง การฟ้องคดีโดยผู้เสียหายนั้นถือว่าไม่ผ่านการกลั่นกรอง โดยรัฐมาก่อนศาลจึงต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนรับฟ้อง การไต่สวนมูลฟ้องของศาลจึงเป็นการกลั่นกรองที่สำคัญยิ่งของการฟ้องคดีโดยราษฎรผู้เสียหาย จำเป็นต้องไต่สวนโดยละเอียดถี่ถ้วน เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

ถ้าเทียบการฟ้องคดีโดยประชาชนในประเทศอังกฤษแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นการฟ้องคดีโดยประชาชนแม้ไม่ใช่ผู้เสียหายก็ฟ้องคดีได้ ถือว่าเป็นการดำเนินคดีโดยประชาชน ซึ่งในทางปฏิบัติตำรวจจะเป็นผู้ฟ้องคดีเกือบทั้งสิ้น การฟ้องคดีในอังกฤษส่วนใหญ่จึงเป็นการฟ้องคดีที่ผ่านการกลั่นกรอง โดยตำรวจมาขึ้นหนึ่งก่อน และในคดีบางประเภทต้องผ่านการกลั่นกรองโดยอัยการ การไต่สวนมูลฟ้องจึงจำเป็นสำหรับการฟ้องคดีที่เป็นความผิดร้ายแรง

ในสหรัฐอเมริกาถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัด จะยอมให้ผู้เสียหายฟ้องคดีได้ แต่ในความผิดอาญาเล็กน้อยเท่านั้น การไต่สวนมูลฟ้องของสหรัฐอเมริกาจึงเป็นสิทธิที่จำเลยจะขอไหม้หรือไม่ก็ได้ เพราะถือว่าผ่านการสอบสวนมาโดยตำรวจและอัยการแล้ว และในความผิดอุกฉกรรจ์จะต้องไปผ่าน Grand Jury อีกชั้นหนึ่ง

ในเยอรมันและฝรั่งเศสเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัด ไม่มีการไต่สวนมูลฟ้องเหมือนไทย เนื่องจากมีการสอบสวนในความผิดร้ายแรงโดยศาลไต่สวนแล้ว

เมื่อพิจารณาถึงการไต่สวนมูลฟ้องในต่างประเทศที่เทียบกับไทยแล้วจะเห็นได้ว่าการไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ของไทย เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญยิ่งในการกลั่นกรองเพื่อรักษาสิทธิเสรีภาพของประชาชนและรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161 และ 162 เมื่อโจทก์ฟ้องคดีมา ศาลไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้องถ้าเห็นว่าฟ้องนั้นไม่ถูกต้องตามกฎหมาย การกระทำของจำเลยไม่มีความผิด ศาลพิพากษายกฟ้องได้เลย กรณีนี้ถ้าขาดการพิจารณาที่ละเอียดถี่ถ้วนแล้วยกฟ้องผิดพลาดไป แม้โจทก์จะอุทธรณ์ฎีกาได้ แต่ก็ทำให้เกิดความล่าช้า และคดีไปค้างคั่งในศาลสูง โดยไม่สมควรหรือในกรณีฟ้องถูกต้องตามกฎหมายต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องขึ้น แต่มีใ้คดีทำฟ้องก็ทำให้มีการยกฟ้องหรือประทับฟ้องไว้ผิดพลาดได้ง่าย ผลเสียหายในทางตรงและทางอ้อมย่อมมาตกที่ประชาชน การไต่สวนมูลฟ้องนั้นถ้าทำได้อย่างถี่ถ้วนแม่นยำจะต้องใช้เวลาไม่น้อย แต่ในขณะที่มีการไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์นั้น ผู้ถูกฟ้องไม่ได้อยู่ในฐานะผู้ต้องหา หรือจำเลย ไม่จำเป็นต้องหาหลักหรือพยานมาประกันตัว และเพื่อป้องกันการเสียเวลาซ้ำสองจึงควรให้หลักฐานต่าง ๆ ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนั้นสามารถนำไปใช้ในชั้นพิจารณาได้ด้วย ดังเช่น ฝรั่งเศส ที่ให้นำหลักฐานในศาลไต่สวนไปใช้ในชั้นพิจารณาได้

วัตถุประสงค์ของการไต่สวนมูลฟ้องของไทยนั้นคล้ายกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ คือ มุ่งที่จะตรวจสอบดูว่าคดีมีมูลสมควรที่จะทำการพิจารณาต่อไปหรือไม่ แต่ในสาระสำคัญอื่น ๆ นั้นมีความแตกต่างกัน เช่น ในเรื่องของศาลที่ทำการไต่สวนมูลฟ้อง สหรัฐอเมริกาและอังกฤษมีศาลทำหน้าที่ไต่สวนมูลฟ้องซึ่งเป็นศาลในระดับกลาง แยกออกจากศาลที่ทำหน้าที่พิจารณาส่วนของไทย ศาลที่ทำการไต่สวนกับศาลที่พิจารณาคือศาลเดียวกันไม่ได้แยกออกจากกันแต่อย่างใด การไต่สวนมูลฟ้องจึงมีความสำคัญน้อยมาก

ในกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องของไทยผู้ต้องหาไม่มีสิทธิเพียงซักค้านพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์หรือพนักงานอัยการที่เสนอต่อศาลเท่านั้น แต่ไม่มีสิทธินำเสนอพยานของตนเพื่อสืบหักล้างข้อกล่าวหา หรือการกล่าวอ้างว่าคดีมีมูลเหมือนกรณีของสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ แต่ศาลไทยก็อนุญาต ในการซักค้านจำเลยอาจส่งเอกสารเข้าประกอบคำพยานโจทก์ก็ได้ โดยไม่ถือว่าเป็นการนำพยานเข้าสืบ

การไต่สวนมูลฟ้อง ในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษนั้นใช้วิธีการแบบระบบกล่าวหา คือ ผู้พิพากษาต้องวางตนเป็นกลาง ไม่ได้ว่าเป็นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งให้ฝ่ายโจทก์นำพยานเข้าสืบให้ศาลเห็นว่าคดีมีมูลและจำเลยมีสิทธินำพยานของตนเข้าสืบหักล้างได้

แต่การไต่สวนมูลฟ้องของไทยนั้น มีหลักทำนองเกี่ยวกับการสอบสวน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 17) และกฎหมายไม่ได้ให้สิทธิจำเลยนำพยานเข้าสืบ ดังนั้นศาลจึงต้องมีหน้าที่ค้นหาความจริงรวมด้วย จะปล่อยให้เป็นที่ของโจทก์และจำเลยอย่างเดียวไม่ได้ กล่าวคือ หากปรากฏในการสืบพยานของโจทก์หรือจากการแถลงการชกัค้านของจำเลยรวมทั้งกรณีที่ศาลเห็นเองว่ามีพยานหลักฐานอื่น ๆ ที่โจทก์มิได้นำมาแสดงและศาลเห็นว่าน่าจะประกอบการศึกษาของศาล จะทำให้การวินิจฉัยเป็นไปอย่างถูกต้อง และเป็นธรรมแล้ว ศาลควรที่จะกระทำอย่างอื่น ไม่ควรจะปล่อยให้เป็นที่ของศาลในชั้นพิจารณาอย่างเดียว

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย